

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЇ ІННОВАЦІЙНОГО ІНВЕСТУВАННЯ В ГОСПОДАРСЬКОМУ ПРАВІ

*Врублевська Катерина Миколаївна,
аспірант кафедри господарського права,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
Україна, м. Харків
e-mail: vkatrin21@gmail.com
ORCID ID 0000-0002-6973-3945*

Розглянуто актуальні проблеми основних правових форм інноваційного інвестування в контексті формування комплексного інституту господарського права – інституту інноваційного інвестування як одного з найперспективніших механізмів правового забезпечення господарської діяльності в Україні, а також можливість самостійного розвитку та законодавчої інституціоналізації інноваційного інвестування.

Ключові слова: інноваційне інвестування; кодифікація господарського законодавства; правові форми інноваційного інвестування; інноваційний продукт; інвестиційна діяльність.

Постановка проблеми. У сучасних умовах розвитку ринкової економіки в Україні проблема інституціоналізації інноваційного інвестування в господарському праві набуває виняткової важливості. З одного боку, існує необхідність модернізації й удосконалення технологічної бази вітчизняної промисловості; з іншого – вітчизняний ринок інноваційних продуктів перебуває у стадії становлення, і його механізми ще недостатньою мірою сприяють ефективному розподілу нематеріальних ресурсів. Удосконалення ринкових механізмів відносно такого роду товарів ускладнюється недостатньою теоретичною й практичною опрацьованістю питань сутності операцій з реалізації інновацій на ринку, обґрунтування різних форм їх комерціалізації та впливу їх специфіки на формування ціни на даний об'єкт господарських договорів.

Досить гостро постає питання про реагування на науково-технічні досягнення та їх ефективне використання в національних інтересах. Національні інтереси потребують негайних та ефективних заходів, які

спрямовуватимуться на збереження науково-технічного потенціалу, його ефективне використання для подолання кризових явищ в економічному розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання інституціоналізації інноваційного інвестування в господарському праві тією чи іншою мірою розглядали у своїх працях такі вчені, як О. М. Вінник, О. В. Гладка, О. М. Давидюк, Д. В. Задихайло, В. В. Кудрявцева та ін. Водночас далеко не всі проблеми господарсько-правового забезпечення інноваційного інвестування сьогодні є вирішеними, у зв'язку з чим актуальним є їх розгляд та пошук шляхів вирішення.

Метою статті є виявлення сутності та специфіки інноваційного інвестування на основі визначення місця інноваційного інвестування в господарському праві України, аналізу законодавчого забезпечення та основних правових форм передачі інноваційного продукту за законодавством України.

Виклад основного матеріалу. Модернізація української економіки на засадах інноваційного розвитку має забезпечуватися комплексним застосуванням усіх доступних важелів економічної політики та запобіганням конфлікту між їхніми впливами та вирішенням стратегічних і поточних завдань. При цьому саме інноваціями можна пояснити безпрецедентне зростання ринкової економіки розвинених країн, досягнення світових рівнів конкурентоспроможності та зайняття ними провідних позицій на міжнародних ринках товарів і послуг через вдалу конкурентну боротьбу та перемогу над суперниками. Інновації, спрямовані на створення нової або поліпшення існуючої продукції, послуг або технологій, можуть розглядатись як основа підвищення конкурентоспроможності як окремих підприємств, так і економіки в цілому [1, с.73].

Інновації є основною ознакою інноваційного інвестування, що створюються в результаті їх здійснення та/або застосовуються в процесі їх здійснення [2, с. 281].

Згідно з Законом України «Про інноваційну діяльність» [3] основними

формами державного регулювання інноваційної діяльності є: формування і реалізації державних, галузевих, регіональних та місцевих програм; створення нормативно-правової бази та економічних механізмів для підтримки і стимулювання інноваційної діяльності; фінансова підтримка виконання інноваційних проектів; встановлення пільгового оподаткування суб'єктів інноваційної діяльності; підтримка функціонування і розвитку сучасної інноваційної інфраструктури.

Інвестування слід розглядати як важливий чинник ринкового та економічного обороту поряд з організацією виробництва та реалізацією товарів і послуг. Разом з цим залишається нерозвинутою відповідна законодавча база, зокрема, гостро стоїть питання законодавчої систематизації й кодифікації інвестиційного законодавства. Крім того, розвиток відносин в інноваційній та інвестиційних сферах зумовлює необхідність конвергенції відповідного нормативного матеріалу в єдиному механізмі забезпечення інноваційного інвестування.

Інноваційне інвестування на сучасному етапі розвитку господарського права знаходиться в процесі формування власного комплексного інституту на базі інвестиційного та інноваційного права, що має особливу органічну функціональну природу в системі ринкових відносин і повинно отримати власне місце у системі господарського права та законодавства, власний спеціально розроблений правовий механізм реалізації.

Бурхливий розвиток інвестиційного та інноваційного законодавства зумовив необхідність кодифікації цих підгалузей господарського законодавства, у той же час слід звернути увагу на те, що цей розвиток не відбувається автономно. Його характерною рисою є конвергенція сучасних економічних відносин.

Однак в умовах відсутності кодифікації інвестиційного та інноваційного законодавства, які об'єктивно претендують на включення до свого складу такого комплексного інституту, актуальною залишається теза про необхідність його самостійного розвитку та законодавчої інституціоналізації шляхом

прийняття окремого Закону України «Про інноваційне інвестування в Україні». Крім того, потребує подальшого вдосконалення нормативно-правова база інвестиційно-інноваційного законодавства шляхом вирішення таких законотворчих питань, як:

- 1) визначення елементного складу правовідносин інноваційного інвестування;
- 2) встановлення кваліфікаційних вимог до інноваційного продукту, що інвестується;
- 3) надання нормотворчого розвитку конкретним правовим формам;
- 4) визначення особливостей інноваційного інвестування, предметом якого є технології з особливим режимом трансферу;
- 5) визначення завдань господарсько-правової політики держави у сфері інноваційного інвестування;
- 6) визначення спеціальних правових режимів та їх структурних елементів – засобів організаційно-господарського впливу.

Правове регулювання інноваційно-інвестиційного комплексу є однією з визначальних і пріоритетних цілей розвитку правового господарського порядку в Україні.

Результатом недосконалості окремих положень законодавства України та неузгодженості нормативних актів стала відсутність дієвого правового регулювання суспільних відносин у сфері інноваційного інвестування. Це створює додаткові перешкоди у функціонуванні цих відносин при здійсненні господарської діяльності. Тому особливо актуальним є проведення наукових досліджень у цій сфері з метою вдосконалення правового забезпечення державного впливу на суспільні відносини, пов'язаних з обігом інноваційного продукту в сучасних економічних умовах.

На жаль, законодавець не приділяє належної уваги чіткому визначенню та закріпленню правових форм інноваційного інвестування. Це, зокрема, стосується Закону України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» [4], з якого з часом ці правові форми були просто

вилучені замість того, щоб розкрити їх сутність та деталізувати відповідні положення в інших нормативно-правових актах.

О. М. Вінник виділяє такі правові форми інвестування, як корпоративна (шляхом створення та/або участі в господарській організації) та договірна (шляхом укладення договорів інвестиційного характеру). Перша передбачає інвестування в господарську організацію (її майнову базу, статутний чи складений капітал) шляхом її створення, участі в такій організації з метою отримання певного соціально-економічного ефекту. При цьому корпоративна форма може використовуватися інвестором без поєднання з договірною, якщо йдеться про створення унітарного підприємства, філії, представництва чи іншого відокремленого підрозділу, а також товариства однієї особи (акціонерного, товариства з обмеженою відповідальністю, товариства з додатковою відповідальністю). Разом із тим корпоративне інвестування може бути обтяжливим чи навіть неможливим для інвестора з огляду на вимоги законодавства щодо використання певних організаційно-правових форм для реалізації певних видів господарської діяльності. Корпоративне інвестування може здійснюватися з використанням різних організаційно-правових форм: унітарного підприємства, господарського товариства, кооперативу, створення відокремленого підрозділу іноземним суб'єктом господарювання.

У процесі корпоративного інвестування інвестор має зважати й на форму власності господарської організації, оскільки від цього залежать його можливості щодо інвестування. Залежно від форм власності, на базі якої вони функціонують, розрізняють державні, комунальні, колективні, приватні та змішані господарські організації [5, с. 106–110].

Друга ж, договірна форма, є однією з двох основних правових форм інвестування, опосередковуючи не лише вкладення інвестицій, а й організацію інвестиційного процесу. У сфері інвестування укладаються договори, різні за своїм спрямуванням: одні з них опосередковують вкладення інвестицій з метою досягнення певного соціально-економічного ефекту, інші виконують допоміжну роль, забезпечуючи надання учасникам інвестиційної діяльності

різного роду послуг, що сприяють більш ефективному інвестуванню, але не є обов'язковою складовою інвестиційного процесу. Першу категорію договорів умовно можна назвати інвестиційними. У широкому розумінні термін «інвестиційний договір» застосовується щодо договорів, які укладаються між інвестором та іншими учасниками інвестування й спрямовані на реалізацію будь-яких видів і форм інвестицій з метою одержання прибутку або досягнення соціального ефекту [5, с. 177].

Подальший розвиток законодавчого регулювання відносин інноваційного інвестування вимагає виокремлення та законодавчого забезпечення наступних правових форм інноваційного інвестування, що також мають стати змістовно-структурними елементами Закону України «Про інноваційне інвестування»:

1. Інноваційне інвестування у капітал унітарного підприємства у речовій формі.
2. Інноваційне інвестування в корпоративній формі.
3. Інноваційне інвестування у договірно-зобов'язальній формі.
4. Інституційне інноваційне інвестування.
5. Спільне інноваційне інвестування на засадах простого товариства.
6. Гібридне (змішане) інноваційне інвестування.
7. Інноваційне інвестування за участі держави та/або суб'єктів місцевого самоврядування.
8. Інноваційне інвестування з іноземним елементом.

Можна виділити загальні кваліфікаційні ознаки для правових форм інноваційного інвестування, ключовим елементом яких є інноваційний продукт, що передається та впроваджується у процес виробництва, в результаті чого у правоволодільця з'являється певний набір базових інвестиційних прав на відповідний продукт, що ґрунтуються на зобов'язальному або корпоративному статусі інвестора. Таким чином, кваліфікаційними ознаками інноваційного інвестування є:

- 1) інвестор є правоволодільцем об'єкта (об'єктів) права інтелектуальної власності, що утворюють категорію – інноваційний продукт;

2) предметом інвестування є інноваційний продукт, який стає виробничим активом та має бути захищений низкою відповідних патентів та засобами охорони комерційної таємниці;

3) відносини інноваційного інвестування потребують додаткового правового захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності;

4) об'єктом інвестування є виробництво, яке набуває кваліфікації інноваційного;

5) він запускається у виробництво, результатом якого є випуск інноваційної продукції;

б) результатом відповідної діяльності є отримання прибутку від реалізації інноваційних товарів та послуг.

При цьому інноваційний продукт може бути інвестованим на умовах різних правових режимів. До загального можна віднести як окремі об'єкти інтелектуальної власності, так і будь-яку технологію як синтетичний об'єкт (об'єкти промислової власності або окремі об'єкти інтелектуальної власності, що можуть бути використані у виробничому процесі), промисловий зразок тощо, щодо обороту яких законодавством України не передбачено спеціальних вимог. У свою чергу спеціальний предмет – окремі види технологій (наприклад, біотехнології, інформаційні, оборонні технології) з особливим режимом обігу та використання.

Багатоаспектність змісту договорів на передачу інноваційних продуктів свідчить про їх комплексний характер, який, однак, не зводиться до простої суми умов інших договорів, а саме власний результат від його виконання – передачу або надання прав на використання інноваційного продукту. На даний час проблема обороту інноваційних продуктів в українському законодавстві продовжує існувати, оскільки для них не передбачено спеціальних правових норм, які б встановлювали правила та вимоги до розпорядження ними. Цим і пояснюється ситуація, коли на практиці для них використовуються договори, передбачені для розпорядження майновими правами на об'єкти інтелектуальної власності, оскільки останні входять до їх складу як центральний елемент.

Комплексний характер інноваційних продуктів зумовлює й особливості договорів на їх передачу чи використання, зміст яких не вичерпується лише умовами про розпорядження майновими правами на об'єкти інтелектуальної власності, вони мають змішаний характер, включаючи елементи різних договорів

Необхідним залишається визначення умов договорів інноваційного інвестування, які мають стати обов'язковими. Предмет договору – використання в комерційній господарській діяльності інноваційного продукту, який запроваджується у виробничий процес; ця діяльність повинна носити комерційний характер, оскільки саме реалізація товарів і послуг з метою отримання прибутку створює умови забезпечення оплатного характеру договірних відносин в формі роялті або інших платежів; включення взаємних зобов'язань щодо захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності; визначення терміну охорони прав, а також пряме зазначення виду ліцензії (виключна, невиключна або одинична).

Так, за договором невиключної ліцензії у ліцензіара є можливість видачі нових ліцензій іншим особам, як аналогічного змісту, так і відмінного. В. М. Крижна зазначає, що у зв'язку з нематеріальним характером об'єкта й численністю обмежень на те саме творче досягнення одночасно можуть бути надані ліцензії декільком особам, цілком незалежним одна від одної, що не характерно для інших цивільно-правових договорів [6, с. 112].

Та якщо брати до уваги складний нематеріальний характер інноваційного продукту, то більш прийнятною є виключна ліцензія, яка позбавляє ліцензіара можливості не тільки надання аналогічних ліцензій, а й самостійного використання виключних прав в обсязі виданої ліцензії.

Спільною ознакою договорів інноваційного інвестування є їх додаткова ризиковість, яка пов'язана з довгостроковим використанням інновацій у підприємницькій діяльності. Тому конструкція договорів інноваційного інвестування за своєю природою передбачає детальне закріплення прав та обов'язків сторін договору. Але у випадку інноваційного інвестування ця

ризиковість отримує додаткові аспекти, спрямовані на мінімізацію ризиків та компенсацію шкоди внаслідок їх настання, а саме:

- 1) практична неефективність технологій та інноваційних продуктів;
- 2) ризики додаткових витрат та втрати часу, що можуть виникнути під час процесу пусконаладжувальних робіт;
- 3) ризик фактичної втрати виключних прав.

Серед таких ризиків слід визначити: ризик втрати інноваційною продукцією своєї конкурентоздатності в результаті неадекватності оцінки ринкової кон'юнктури або запровадження альтернативних інновацій конкурентами; розголошення ноу-хау або передача прав інтелектуальної власності сторонами договору третім особам.

Висновки. Таким чином, інвестиційна політика сьогодні є однією із складових господарсько-правової політики, яка, у свою чергу, включена до змісту економічної політики держави. Інвестиційна політика виступає одним із найважливіших і найактуальніших векторів реалізації економічної політики держави.

Структурна перебудова економіки можлива завдяки проведенню ефективної державної інноваційної та інвестиційної політики, які є складовими частинами господарсько-правової політики, яка, у свою чергу, є елементом економічної політики держави в цілому.

Для національної економіки вкрай важливо забезпечити умови для активного розроблення, створення, ефективного введення до господарського обігу, використання й комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності у вигляді інновацій, що сприяє прогресивним технологічним змінам виробництва, структури сфери споживання, розвитку науково-технологічної сфери, а в цілому – сталому економічному розвитку національної економіки [2, с. 107].

Таким чином, інноваційне інвестування є комплексним інститутом господарського права, що має забезпечити правовий порядок у відносинах обороту виключних прав на використання інноваційного продукту у формі інвестування в господарську діяльність реципієнта цих прав з метою отримання

інвестиційного прибутку інвестором шляхом підвищення технологічного рівня виробничої діяльності реципієнта інвестування та конкурентоспроможності відповідних товарів та послуг. Уявляється необхідною розробка класифікації договорів, предметом яких є передача інноваційного продукту та розробка класифікації договорів інноваційного інвестування.

Окреслене коло питань слід віднести до перспектив наукових досліджень у вказаній сфері. На доктринальному рівні, а потім – і на законодавчому необхідно визначити правові форми інноваційного інвестування.

Список літератури:

1. Плескач В. Л., Зінчук Т. Ю. Інноваційна діяльність в Україні: стан та проблеми. *XXVI Київський міжнародний симпозиум з наукознавства та науково-технологічного прогнозування: матеріали міжнародного симпозиуму «Інноваційна політика та законодавство в Європейському Союзі та в Україні: формування, досвід, напрямки наближення»*. Київ: Фенікс, 2011. С. 69–73.
2. Атаманова Ю. Є. Господарсько-правове забезпечення інноваційної політики держави: монографія. Харків: ФІНН, 2008. 424 с.
3. Про інноваційну діяльність: Закон України від 04.07.2002 р. № 40-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 36. Ст. 266.
4. Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій: Закон України від 14.09.2006 р. №143-V. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 45. Ст.434.
5. Вінник О. М. Інвестиційне право: навч. посіб. 2-ге вид., перероб. та допов. Київ: Правова єдність, 2009. 616 с.
6. Крыжна В. Н. Предмет лицензионного соглашения в сфере промышленной собственности. *Проблеми законності*. 1998. Вип. 34. С. 108–114.

References:

1. Pleskach, V.L., Zinchuk, T.Yu. (2011). Innovatsiynna diyal'nist' v Ukrayini: stan ta problem. *Materialy mizhnarodnoho sympoziumu «Innovatsiynna polityka ta zakonodavstvo v Yevropeys'komu Soyuzi ta v Ukrayini: formuvannya, dosvid, napryamky nablyzhennya»*. Kyiv: Feniks [in Ukrainian].
2. Atamanova, Yu.Ye. (2008). *Hospodarsko-pravove zabezpechennia innovatsiinoi polityky derzhavy: monohrafiia*. Kharkiv: FINN [in Ukrainian].
3. Pro innovatsiynu diyal'nist': Zakon Ukrayiny vid 04.07.2002 r. 40-IV. (2002). *Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny*, 36, art. 266.
4. Pro derzhavne reguluvania diyal'nosti u sferi transferu tehnologiy: Zakon Ukrayiny vid 14.09.2006 r. 143-V. (2006). *Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny*, 45, art. 434.
5. Vinnyk, O.M. (2009). *Investytsiynne pravo*. Kyiv: Pravova yednist [in Ukrainian].
6. Kryzhna, V.N. (1998). *Predmet licenzionnogo soglasheniya v sfere promyshlennoj sobstvennosti. Problemy zakonnosti – Problems of Legality*, issue 34 [in Russian].

Врублевская Е. Н. Теоретические основы институционализации инновационного инвестирования в хозяйственном праве.

Рассмотрены актуальные проблемы основных правовых форм инновационного инвестирования в контексте формирования комплексного института хозяйственного права – института инновационного инвестирования как одного из наиболее перспективных

механизмов правового обеспечения хозяйственной деятельности в Украине, а также возможность самостоятельного развития и законодательной институционализации инновационного инвестирования.

Ключевые слова: инновационное инвестирование; кодификация хозяйственного законодательства; правовые формы инновационного инвестирования; инновационный продукт; инвестиционная деятельность.

Vrublevska K. M. Theoretical framework of institutionalization of the innovative investment in the economy legislation.

The actual problems of the main legal forms of innovative investment in the context of the formation of a complex institute of economic law – the institute of innovative investment as one of the most promising mechanisms of legal support for economic activity in Ukraine, as well as the possibility of independent development and legislative institutionalization of innovative investment.

Keywords: innovative investment; codification of economic legislation; legal forms of innovative investment; innovative product; investment activity.

Надійшла до редколегії 02.06.2017 р.

